

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ ЗА УМОВ ПОГЛИБЛЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ ТА АКТИВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

УДК 338.242.2

О. Б. ВАЛЬКОВ

Хмельницький національний університет

СУТЬ ТА РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

Стаття присвячена дослідженню еволюції визначення та розуміння такого важливого елементу економічної діяльності підприємства, як «економічна безпека». На основі проведеного дослідження систематизовано підходи до визначення поняття і розкрито зміст економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, загроза, економічні інтереси, економічна свобода.

O. B. VALKOV

Khmelnitsky National University

GIST AND DEVELOPMENT CONCEPT "ECONOMICS SECURITY"

This article analyzes the nature and evolution of the concept of "economic security" and coverage of approaches for the interpretation of its content. In the course of analysis of scientific works of leading Ukrainian and foreign scientists involved in this problem. Based on the research the content of economic security and its main factors systematized and structured approach to the definition. Outlined in common approaches that will enable the development of a universal tool in modelling index of "economic security" as the company and the pain levels. Analysis of the research made it possible to formulate a scheme of the Genesis of economic security, the mechanism of maintenance of economic safety of the enterprise proposed to consider as a set of administrative, economic, organizational, legal, and motivational ways of harmonizing the interests of the company with the interests of the external environment

Keywords: freedom of economic activity, economic security, safety of economic, impendence.

В умовах поглиблення конкуренції та активізації міжнародного бізнесу, підприємство, як відкрита система змушене функціонувати в складному, нестабільному зовнішньому середовищі. Це призводить до виникнення несприятливих, а часом небезпечних ситуацій, що можуть викликати погіршення результатів роботи підприємства або навіть банкрутства: спад попиту та споживання, шахрайство, недбалість персоналу, корупція, недобросовісна конкуренція. Тому питання економічної безпеки підприємств набуває особливої актуальності.

Огляд наукових праць показав, що питання економічної безпеки знаходиться на перетині різних наукових галузей та теорій: мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, соціологія, правознавство, тощо.[1]. Саме це пояснює існування різних підходів до визначення терміну економічна безпека, його трактування.

Термін економічна безпека вперше був вжитий в 30-х роках минулого сторіччя Ф.Рузвельтом, який створив Комітет з економічної безпеки, але офіційно термін економічна безпека був визнаний в 1985 році на 40-й Генеральній Асамблеї ООН, коли була прийнята резолюція «Міжнародної економічної безпеки», а на 42-й Асамблеї проголошена Концепція міжнародної економічної безпеки.

Спочатку економічна безпека трактувалася як забезпечення умов збереження комерційної таємниці, інтелектуальної власності, промислових секретів. Але такий підхід мав явний недолік, який полягав у тому, повне збереження комерційної таємниці не захищає підприємство від загроз, які негативно впливають на діяльність підприємства.

Отже наступним кроком в еволюції поняття економічна безпека стало його трактування, як захищеність діяльності від впливу негативних явищ зовнішнього середовища та можливість протистояти цим загрозам – захисний підхід. Згідно цього підходу виділилося два напрямки: по-перше, захист життєво важливих інтересів підприємства, що забезпечується шляхом реалізації системи заходів адміністративного, технологічного, організаційного порядку; по-друге, захист від загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, а також здатність швидко усунути наслідки цих загроз чи пристосуватися до їх впливу. Така трактовка безпеки – це сукупність елементів, що забезпечують незалежність, можливість зростання, захищають інтереси, але існує важливе питання – нестабільність та непередбачуваність зовнішнього середовища і як наслідок складний та неефективний механізм прогнозу, запобігання, ліквідації та адаптації до цих загроз.

В наслідок цих недоліків, на зміну захисній трактовці прийшов ресурсно-функціональний підхід при якому економічна безпека являє собою такий стан ресурсів підприємства(капітал, персонал, інформація, технологія), за якого гарантується найефективніше їх використання для запобігання загрозам і ефективно застосування в майбутньому. [2] Відповідно до цього підходу забезпечення економічної безпеки ґрунтується на такому використанні ресурсів, яке призведе до подолання загроз підприємств. Структура та кількість

ресурсів залежать від виду та сили можливої загрози, відповідно дії підприємства спрямовані на захист від загрози, їх запобігання, ослаблення або уникнення від загрози. Виділяють наступні складові ресурсно-функціонального напрямку: фінансова, інтелектуальна та кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, екологічна, інформаційна, силова. Ефективне використання ресурсів є важливою умовою економічної безпеки, але такий метод має ряд недоліків. Комплексність та широке охоплення факторів (планування, облік та аналіз, аспекти основної діяльності, аспекти використання ресурсів, аспекти управління) призводить до того що економічна безпека ототожнюється з діяльністю і втрачає свою суть. Крім того ще одним недоліком такого підходу є виникнення ситуацій при яких для запобігання або боротьби з загрозами необхідно проводити заходи які вимагають значних, часто неефективних витрат ресурсів, що робить такий підхід до трактування економічної безпеки не достатньо адекватним.

Паралельно з ресурсно-функціональним методом виникли і розвивалися інші підходи. Зокрема, напрямок трактування економічної безпеки – конкурентний, який стверджує, що економічна безпека формується під впливом наявності конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового потенціалу, його організаційної структури його стратегічним цілям і завданням [3]. Зрозуміло, що поєднання цих факторів дає можливість підприємству забезпечити успішність, лідируючі позиції на ринку, але в цьому випадку економічна безпека ототожнюється з поняттям конкурентних переваг, а також не враховується вплив негативних факторів.

Ще один підхід отримав умовну назву «вузько функціональний» – його особливістю є трактування економічної безпеки з позиції окремого аспекту його діяльності, тобто однієї зі складових ресурсно-функціонального напрямку. Особлива увага приділялася фінансовій, кадровій, техніко-технологічній та силовій складовій, що сприяє попередженню загроз, які знижують стійкість підприємства. Основним недоліком такого підходу є різне трактування поняття «економічна безпека» в кожній зі складових, що викликає складнощі у випадку необхідності об'єднати складові в загальний показник.

Іншим є системний підхід, що базується на трактуванні безпеки підприємства, як системи. Відповідно до такого трактування економічна безпека – це стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору стійкості та розвитку в умовах складно прогнозованих факторів, непередбачуваних дій, внутрішніх та зовнішніх загроз. С точки зору систем, економічна безпека – це характеристика системи, що самоорганізовується та саморозвивається, стан за якого економічні параметри дозволяють зберегти головні властивості: рівновагу, стійкість, мінімізацію загроз.

Вчені, що пропонують використовувати для трактування економічної безпеки поняття відтворення відштовхуються від того, що «Враховуючи, що економічна безпека трактується як стан захищеності економічних інтересів, а основним життєво важливим інтересом в економічній сфері (як для фізичної особи і підприємства, так і для держави) є відтворення джерела свого існування, визначення економічної безпеки, на нашу думку, має бути вдосконалене для врахування саме цієї категорії...» [4]. Отже основною ідеєю такої трактовки є те що, економічна безпека, це стан економічної системи при якому забезпечується її розширене відтворення. На нашу думку такий підхід має одне зауваження, а саме: якщо є розширене відтворення то є і економічна безпека, а отже немає необхідності займатися цим питанням на підприємстві, в той же час не визначено, якими шляхами протистояти можливим загрозам і впливу негативних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

На початку XXI сторіччя з'явився новий підхід до трактування сутності економічної безпеки, який полягає в гармонізації економічних, соціальних, політичних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють за межами підприємства. Цей тлумачення є виправданим, оскільки саме інтереси людей, груп людей, підприємств, організацій та установ, що зацікавлені, пов'язані та залучені до процесу діяльності конкретного підприємства, впливають на рівень економічної безпеки, а відповідно повинні виявлятися, вивчатися, враховуватись та керуватись. В роботі [5] механізм забезпечення економічної безпеки підприємства пропонується розглядати як сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами зовнішнього середовища, за допомогою чого з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується отримання прибутку, величина якого достатня для перебування підприємства в стані економічної безпеки. Необхідно вказати, що такий підхід доповнює попередньо розглянуті підходи увібравши в себе основні та найбільш ефективні їх положення. Принциповим положенням такого підходу є також положення про неможливість повного уникнення впливу і загроз зовнішнього середовища.

Попередній підхід отримав подальший розвиток з точки зору сприйняття економічної безпеки як економічної свободи підприємства. В роботі [6] автори стверджують, що економічна безпека – це міра економічної свободи підприємства, отримана внаслідок керованого процесу взаємоузгодження економічних інтересів стейкхолдерів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства, який має на меті протистояння загрозам економічній безпеці підприємства на потребує необхідних для такого протистояння ресурсів.

Аналіз наукових досліджень дозволив сформулювати схему генези економічної безпеки, яку зображено на рис. 1.

Висновки

Слід зазначити той факт, що єдиної думки щодо трактування поняття «економічна безпека» серед науковців не існує. Але на нашу думку ці погляди не є суперечливими, а лише удосконалюють та доповнюють один одного. Крім того слід відзначити характерні риси, що притаманні більшості розглянутих підходів:

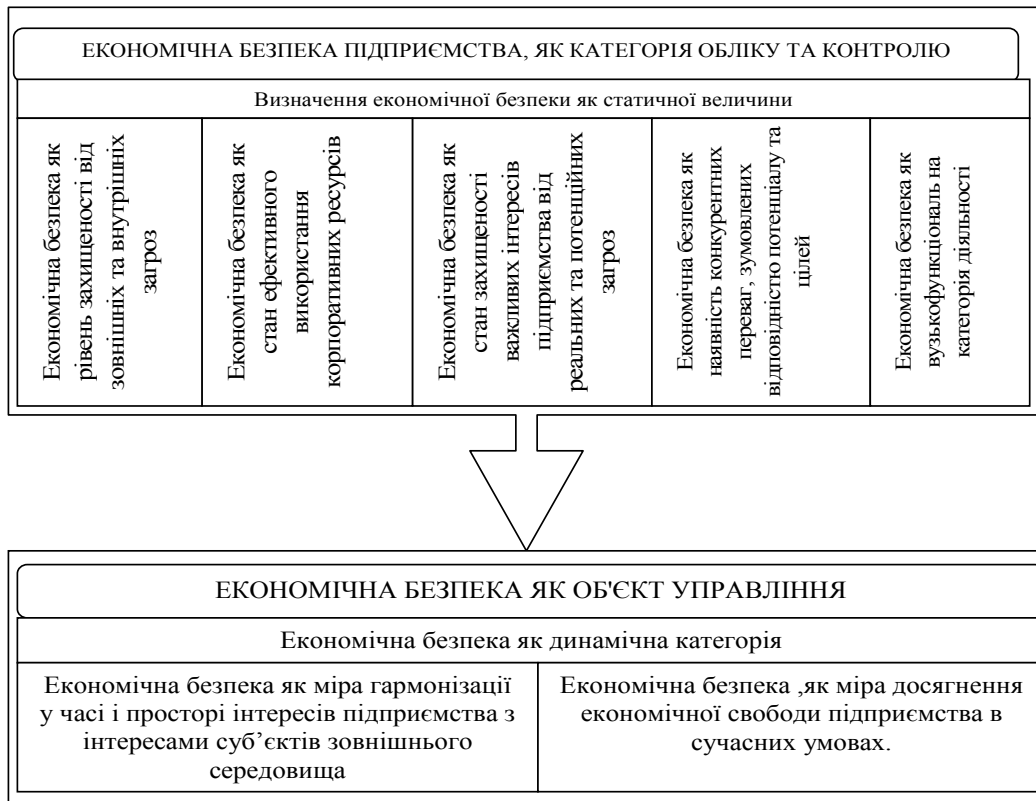

Рис. 1. Розвиток поняття економічна безпека

- безпека являє собою певний стан об'єкта;
- безпека це характеристика системи, що визначається на принципах стійкості, саморегуляції, цілісності;
- безпека розглядається як здатність об'єкта, процесу зберігати свої властивості в умовах впливу зовнішнього та внутрішнього загрозливого середовища;
- економічна безпека дозволяє підприємствам зберігати та збільшувати матеріальні та соціальні цінності;
- в економічній безпеці завжди існує поняття інтересів (зацікавленості) як елемент стабілізуючого або дестабілізуючого впливу;
- обов'язковим елементом поняття «економічна безпека» є наявність загроз зовнішнього та внутрішнього характеру.

Література

1. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія : в 3 т. Т. 1 / [О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, В.Л. Безбожний] ; за аг ред. Г.В. Козаченко. – Луганськ : Елтон – 2, 2010. – 282 с.
2. Олейникова Е.А. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / ред. Е.А. Олейникова. – М. : ЗАО «Бизнес школа» Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
3. Ильяшенко С.Н. Оценка составляющей экономической безопасности предприятия / С.Н. Ильяшенко // Наукові праці Донецького державного технічного університету. – 2002. – № 47. – С. 16–22.
4. Жаліло Я. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації [Електронний ресурс] / Я. Жаліло // Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. – К., 2001. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/strateg/023.htm>
5. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монографія / Козаченко А.В., Пономарьов В.П., Ляшенко А.Н. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
6. Ризики, безпека, кризи і сталий розвиток в економіці: методології, моделі, методи управління та прийняття рішень : монографія / під заг. ред. С.К. Рамазанова. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2012. – 948 с.

References

1. Systema ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo : monohrafiia : v 3 t. T. 1 / [O.M. Liashenko, Yu.S. Pohorelov, V.L. Bezbozhnyi] ; za ah red. H.V. Kozachenko. – Luhansk : Elton – 2, 2010. – 282 s.
2. Oleinykova E.A. Osnovy ekonomicheskoi bezopasnosti. (Hosudarstvo, rehyon, predpriiatye, lychnost) / red. E.A. Oleinykova. – M. : ZAO «Byznes shkola» Yntel-SynteZ», 1997. – 288 s.
3. Yliashenko S.N. Otsenka sostavliaiushchei yekonomicheskoi bezopasnosti predpriyatya / S.N. Yliashenko // Naukovi pratsi Donetskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. – 2002. – 47. – S. 16–22.
4. Zhalilo Ya. Stratehiiia zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. Priorytety ta problemy implementatsii [Elektronnyi resurs] / Ya. Zhalilo // Stratehiiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v kontekstiv dosvidu svitovoi spilnoty. – K., 2001. – Rezhyim dostupu : <http://old.niss.gov.ua/book/strateg/023.htm>
5. Kozachenko A.V. Ekonomicheskaiia bezopasnost predpriyatya: sushchnost y mekhanyzm obespechenya : monohrafiia / Kozachenko A.V., Ponomarov V.P., Liashenko A.N. – K. : Lybra, 2003. – 280 s.
6. Ryzky, bezpeka, kryzy i stalyy rozvytok v ekonomitsi: metodolohii, modeli, metody upravlinnia ta pryiniattia rishen : monohrafiia / pid zah. red. S.K. Ramazanova. – Luhansk : Vyd-vo «Noulidzh», 2012. – 948 s.

Надійшла 11.09.2014; рецензент: д. е. н. Григорук П. М.